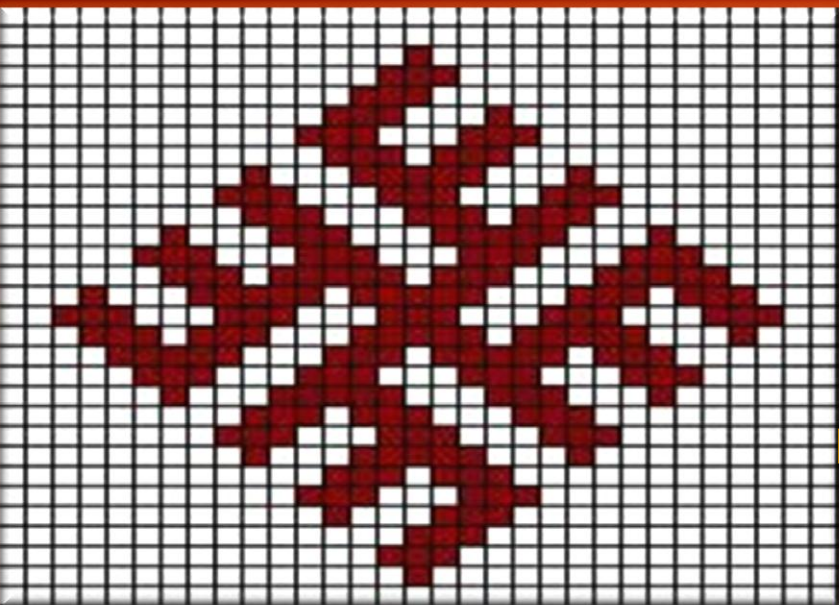

Latvijas valsts svētki un tradīcijas

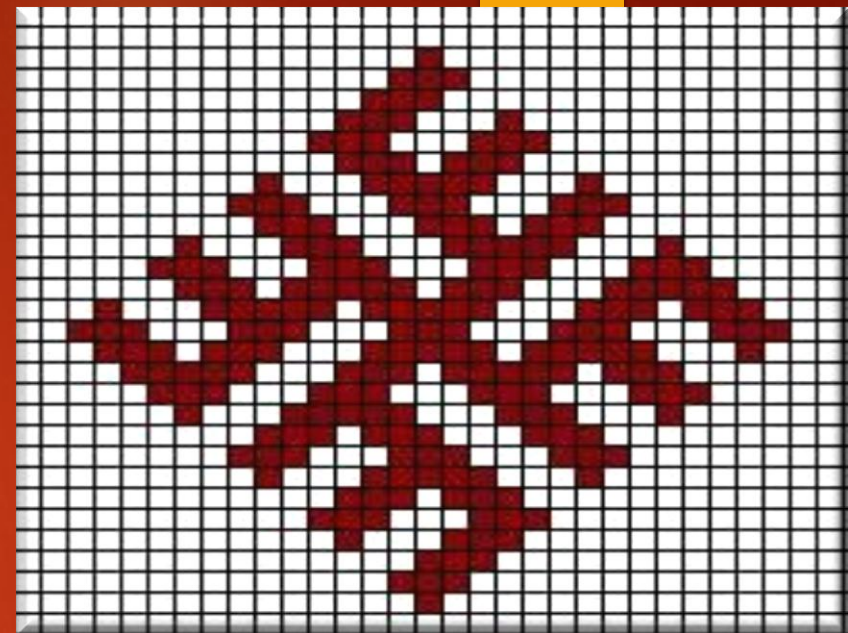
Humanitāro zinātņu bakalaura grādu vēsturē DLIAC skolotājs
R. Januzis

► Ir tikai VIENA LATVIJA
un citas nav nekur.

Tā nāk no senču zemes dzīlēm
un debesīm, kas kopā tur.

/A. Eglītis/

Latvijas Republikas proklamēšanas diena ir Latvijas neatkarības pasludināšanas atzīmēšanas diena, kas tiek svinēta 18. novembrī.

Vēsturiskais Viļa Rīdzenieka foto ataino brīdi, kad Tautas padomes locekļi un publika, kājās piecēlusies, dzied „Dievs, svētī Latviju!”. Uz skatuves līdžās parlamenta locekļiem redzami Teodora Reitera vadītā operas kora dziedātāji, kuri bija uzaicināti, lai himna skanētu iespaidīgāk. Pāri skatuvei izklātais dekors Latvijas karoga krāsās saskaņā ar zāles noformētāja mākslinieka Jāņa Kugas ieceri simboliski sargā tautas pārstāvjus, kuri pasludina Latvijas neatkarību.

- ▶ 1918. gads bija sarežģīts un pretrunu pilns posms Latvijas vēsturē. Pirmais pasaules karš tuvojās beigām. Karā Latvijas liktenis šūpojās svaru kausos – vai Latvija paliks Krievijas sastāvdaļa vai beidzot kļūs brīva, neatkarīga valsts. Tāpat kā frontes līnija bija Latviju sašķēlusi divās daļās, arī pašos latviešos nebija vienprātības. 1918.gadā 18 .novembrī tika proklamēta Latvijas valsts.

1.maijs – Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena.

Latvijas Satversmes sapulces atklāšanas sēde notika 1920. gada 1. maijā Rīgā, bijušajā Bruņniecības namā (tagadējā Saeimas plenārsēžu ēka). Sēdi atklāja Tautas padomes priekšsēdētājs Jānis Čakste, kuru tanī pašā dienā ievēlēja par Satversmes sapulces prezidentu. Par prezidenta pirmo biedru ievēlēja sociāldemokrātu A.Petrevicu, bet par otro biedru Latgales pārstāvi S.Kambalu. Par sekretāru ievēlēja sociāldemokrātu R.Ivanovu, bet par viņa biedriem — M.Antonu un E.Biti.

4.maijs – Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena.

1990.gada 4.maijā Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma «Deklarāciju par Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanu»

- ▶ 1990. gada 4. maijā 134 no 201 pAugstākās padomes deputāta pieņēma deklarāciju "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu". Augstākā padome noteica valsts varas "de facto" atjaunošanai pārejas periodu, kas beidzās ar Latvijas Republikas 5.Saeimas sasaukšanu.
- ▶ 1990. gada 4. maijā visu dienu pie parlamenta ēkas stāvēja cilvēku tūkstoši, kas sekoja līdz balsojumam. Deputāti, kas pēc balsojuma par Latvijas neatkarības atjaunošanu devās uz mītiņu Daugavmalā, tika sveikti ar ziediem un skaļām gaviļēm. Komunisti un interfrontieši, kas atteicās piedalīties balsošanā, parlamenta namu atstāja pa sētas durvīm.
- ▶ Augstākās padomes priekšsēdētājs Anatolijs Gorbunovs nosūtīja vēstījumu PSRS prezidentam Mihailam Gorbačovam, kurā teikts, ka Latvijas Republika sāk pārejas periodu. Šāds vēstījums tika nosūtīts arī pasaules valstu valdībām un PSRS tautām un demokrātiskajām kustībām.

Latvijas neatkarības atgūšanas gadadienā Kultūras ministrija aicināja iedzīvotājus sākt jaunu tradīciju un svinēt Baltā galda svētkus.

1.janvāris – Jaungada diena.

Liieldienas – pirmā piektdiena ,
svētdiena un pirmdiena pavasarī
pēc pilnmēness
iestāšanās.

Maija 2. svētdiena - Mātes diena.

23.-24.jūnijs – Līgo diena un Jāņu
diena (vasaras saulgrieži).

25.-26.decembris – Ziemassvētki
(ziemas saulgrieži)

31.decembris – Vecgada diena

Latvijas valsts tradīcijas

DZIESMU SVĒTKI

Dziesmu svētki ir publisks identitātes rituāls, kas latviešiem ļauj reizi piecos gados apzināties piederību nācijai un savai kultūrai un paust to uz āru. Dziesmu svētkos saplūst folkloras mantojums, kordziedāšanas tradīcija ar vairāk nekā gadsimtu ilgu vēsturi un sava laika profesionālā mūzika. 2003. gadā Baltijas valstu dziesmu un deju svētku tradīcija un simbolisms ir iekļauti UNESCO Nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu sarakstā.

Lāčplēša dienu atzīmē par godu neatkarīgās Latvijas valsts armijas uzvarai pār Rietumu brīvprātīgo armiju jeb Bermonta karaspēku 1919. gada 11. novembrī.

Lāčplēša dienas svecīšu vakara tradīcijas dzimšana. Līdzīgi Tautas fronteī un citām neatkarības kustībām šī jaunā tradīcija radās stihiski, lai arī kā to vēlējās iegrožot padomju vara. Garaspēka izpausmes iegrožot nevar. Ļoti iespējams, ka, Jura Kunnosa dzejas iedvesmoti (no rīta izlasījuši dzejoli, cilvēki vakarpusē ar svecēm kabatā devās tās iedegt), 1988. gadā ļaudis pie pils turpināja pirmās republikas tradīciju iedegt liesmiņas ielu malās. 1989.gadā pēc indoeiropiešu tradīcijas uguntiņas tika laistas upē, bet gadu vēlāk kristiāniskā 19. gadsimta nozīmē pārauga par svecīšu vakaru arī mūsdienų izpratnē.

Folkloras un senās kultūras festivāli

Latvijā ik pēc trim gadiem tiek rīkots Baltijas starptautiskais folkloras festivāls "Baltica", kurā savām acīm var skatīt Latvijas un tuvāko kaimiņvalstu senās tradīcijas un paražas.

Latvijā jau gandrīz trīsdesmit gadus notiek bērnu folkloras festivāls "Pulkā eimu, pulkā teku", kas ir vecākais un plašākais šāda veida sarīkojums Baltijā. Pasākumos dzied dziesmas, spēlē tradicionālo mūziku, stāsta stāstus, iet rotaļās, dejo tautas dejas un nodarbojas ar amatniecību.

Senās tradīcijas mūsdienu izpildījumā vērojamas 1236. gada Saules kaujas atcerei veltītajā festivālā "Baltijas Saule". Rīgā notiekošajā festivālā ik gadu notiek dažādas aktivitātes, sākot ar zobenu cīņām autentiskos tērpos un beidzot ar etnoroka koncertiem.

"Latgales podnieku dienas" notiek jau no 1980. gada. To rīkošanā iesaistās paši Latgales keramikas meistari un pašvaldību institūcijas. Šoreiz pasākumu atbalsta arī Latvijas Nacionālais kultūras centrs. Kopš 90. gadiem podnieku dienu organizēšanu ir uzņēmusies Rēzeknes novada pašvaldība, sadarbojoties ar keramiķu organizācijām – "Rēzeknes apriņķa podnieki", Andreja Paulāna tautas lietišķās mākslas studiju, lietišķās mākslas studiju "Latgale" un tradicionālo zinību turētāju biedrību "Pūdnīku skūla".

Latviešu tautas tradīcijās Ziemassvētki jeb ziemas saulgrieži ir auglības, cerības un gaismas svētki.

Ziemassvētki latviešiem bija gada bagātākie svētki, kad galdā celt visu, kas rudenī izaudzēts. Ziemassvētku naktī galdā noteikti jāliek maize, lai tās nākamgad nepietrūktu. Tradicionāli Ziemassvētku ēdieni ir pupas un zirņi. Senie latvieši par galveno Ziemassvētku ēdienu uzskatīja koču - no lobītiem miežu un kviešu graudiem vārītu biezu putru, kuru gatavoja kopā ar cūkas galvas pusi, klāt pievienojot zirņus un pupas. Galdā tika likts arī cūkas šņukurs, putraindesa, pīrāgi un alus.

Viena no pazīstamākajām Ziemassvētku nodarbēm bija arī budēļos, ķekatās jeb čigānos iešana. Tie bija masku gājieni, kuros kaimiņi staigāja no mājas uz māju, trokšņodami, dziedādami un spēlējot ne tikai mūzikas instrumentus, bet arī klaudzinādami dažādus sadzīves priekšmetus - pannas, katlus, veļasdēļus, govju zvanus. Ciemos atnākušie ķekatkari noteikti bija jālaiž istabā, jo citādi apciemotajam namam nebūtu svētības, veselības un auglības.

Ziemassvētkos dziedāja dziesmas, gāja rotaļās. Par īpašām Ziemassvētku rotaļām folkloras pētnieki uzskata tās, kurās mēnesim jāķer saule vai vilkam kaza - tā esot gaismas cīņa ar tumsu, kas noris Ziemassvētkos.

Bet neba meitas vien centās nosapņot vai izzīlēt nākamo precinieku. Kurš puisis grib savu nākamo līgavu redzēt, tam Ziemassvētku naktī jākāpj uz istabas augšas un jāstāv aiz skursteņa - tad līgava parādīsies.

Viena no pazīstamākajām Ziemassvētku nodarbēm ir budēļos, ķekatās jeb čigānos iešana. Ķekatās ir lekts ne tikai Ziemassvētkos, bet jau no Mārtiņiem līdz pat Meteņiem.

Ziemassvētku vakarā jāēd deviņas reizes, tad nākamais gads būs bagāts, vēsta tautas ticējumi, kas apkopoti grāmatā "Latviešu gadskārtu ieražas".

Senie latvieši bija tie, kas ieviesa Lieldienu tradīcijas. Mēs aicinām turpināt senlatviešu iesākto – ieklausīties padomos un svinēt šos svētkus, lai viss gads būtu svēts, mājās valdītu saticība un pārticība un visi būtu veseli un laimīgi!

Lieldienas ir pavasara saulgrieži, ko svin par godu pavasara un saules atnākšanai, kuros ar rituālām darbībām mēģina palīdzēt zemes atmodai un jau laikus nodrošināt zemes auglību un veicināt tās svētību.

Agrāk Lieldienas svinētas trīs, garajā gadā pat visas četras dienas. Ļaudis savu prieku par atnākošo pavasari, gaismas un dzīvības uzvaru pār tumsu un nāvi izteica un apliecināja Lieldienu norisēs. Tāpat kā citi gadskārtu svētki, arī Lieldienas tiek personificētas vai nu par lielu sievu, vai par četrām māsām.

Olas nedrīkst ēst bez sāls, savādāk vasarā daudz melos.

Olas vārot, nedrīkst pūst uguni, lai olas nepārsprāgtu, arī runāt un smieties nav vēlams.

Kad ola labi lobās, aug labi līni un būs viegli tos kult.

Lieldienās olas tiek nestas arī uz kapiem, simbolizējot atdzimšanu, lai arī mirušais divreiz atdzimtu.

Lieldienu rītā agri jāceļas, tad visu gadu būs možums.

Lieldienās daudz jāšūpojas, tad vasarā odi nekodīs.

METEŅI

Metēņus svinēja vidū starp Ziemassvētkiem un Lieldienām. Tādā kārtā Metenis iezīmēja ne tikai pusceļu saulei no Ziemassvētkiem līdz Lieldienām, bet arī vienu darbu beigšanu un citu sākšanu. Pēc tradīcijas līdz Metenim bija jābeidz vērpt linus un jāsāk aust. Tāpat Meteņa dienā vajadzēja pirmos mēslus uz tīrumu vest. Galvenā Meteņu dienas izdarība bija vizināšanās vai nu no kalna, vai ar zirgu, lai augtu gari lini. Meteņus arī uzskatīja par īpašu laiku, kad ar maģisku darbību varēja ietekmēt notikumus savā labā, kā arī nodarboties ar zīlēšanu un laika pareģošanu. Meteņos saule vēl ir veļu pusē, tāpēc pirms maltītes saimnieks neaizmirsā pacienāt arī veļus. Meteņos galvenais ēdiens bija cūkas gaļa un nogrūsti mieži. Šo ēdienu dažādos novados pagatavo dažādi, un tam ir arī atšķirīgi nosaukumi: grūdenis, zīdenis, koča, kūķis, ķūķis. Tāpat Meteņos vēl parasti cepa pīrākus, bez tam vēl īpašu Meteņa maizi jeb tīteni.

Metēņi jeb metenis ir seni latviešu pavasara gaidīšanas svētki, kas beidzās Pelnu dienā, kurai sekoja lielais gavēnis. Meteņus svin februārī vai marta sākumā, 7 nedēļas pirms Lieldienām.

Meteņu svinēšanā saglabājušās senas vecā gada aizvadišanas tradīcijas, jo senajām indoeiropiešu tautām gadumija bijusi tagadējā februāra vidū. Agrāk latviski ar vārdu „meti” apzīmēja laika griežus, mēru. Sākotnējā nozīme vēl tagad saglabājusies vārdā "laikmets". Lietuviski "metai" vēl tagad nozīmē "gads".

Līvu apdzīvotajos novados un Rīgā šie svētki tika saukti par vastlāvjiem. Citur tos sauca arī par Lastavāgu, Aizgavēni, Miesmeti, Buduļu vakaru, Pīrāgu dienu.

Meteņos bija jāēd un jādzer līdz mielēm. Šajā laikā tika kautas cūkas, tāpēc tradicionālie svētku ēdieni bija cūkas galva un plāceņi. Vecāki meta dāvanas saviem bērniem no istabas augšas, jo Laima meteņos no augšas metot savas dāvanas. Tāpat kā visos ziemas svētkos, arī šajā laikā gājuši ķekatās un braukuši ciemos.

Vasaras Saulgrieži.

Tieši šis ir tas posms, kad daba ir pilnbriedā un gatava mums dāvāt visu to labāko, ko ir sarūpējusi! Noteikti 21. jūnijā veltiet laiku, lai atrastos dabā un ņemtu tās labumus. Šī ir labākā diena gadā, lai vāktu ārstniecības augus gan veselības uzlabošanai, gan enerģijas iegūšanai, jo tie visa gada garumā saglabā savu maģisko spēku.

- ▶ Jāņu pamatā ir zemkopju tautu zemes auglības kulta, saules kulta.
- ▶ Līgošana Jāņu dienā saistīta ar auglības veicināšanu un nelaimju novēršanu.
- ▶ Lielākās gadskārtējās svinības latviešiem ir bijušas Jāņos – vasaras saulgriežos – vasaras vidū, kad saule visaugstāk uzbraukusi debesu kalnā. Šai laikā dienas ir visgarākās, bet nakts visīsākās. Svinību laiks vilcīs līdz pašai Pēterdienai, ko dainas dēvē par Lapainīti.
- ▶ Kas ir Jānis:
- ▶ Pēc seniem nostāstiem, par Jāņiem un Jāņa dēliem drīkstējuši saukties tikai svēti vīri, kuri senču ticību uzturējuši tautā. Mūsu Jānis ir viena no galvenajām auglības dievībām.
- ▶ Mitoloģijas valodā runājot, mēs teiksim: daudzīnām Jāni, teiksmaino Dieva dēlu, kas nāk ar auglības brīnumu.

Mārtiņi

latviešu gadskārtu paražās iezīmē rudens beigas un ziemas sākumu un ir svinama diena. Līdz Mārtiņdienai bija jābeidz rudens aršana un kulšana.

Mārtiņi senajā kalendārā ir vienas dienas svinības, bet dainas piemin arī Mārtiņu vakaru ar dažādām izdarībām, kas, tāpat, sākušās iepriekšējā vakarā. Līdzīgi Miķeļiem, kas apvienoti ar Apjumībām, arī Mārtiņi svinēti vienlaicīgi ar Apkūlībām. Pats vārds sevī ietver svinēšanas iemeslu: nobeigtu labības kulšanu. Tomēr šim laikam lauku sētā ir vēl cita svarīga iezīme: tas ir lopu kaušanas laiks. Liecība par to arī atrodama dainās, kas apraksta gaļas dažādību Mārtiņa – Apkūlību mielastā. Dainās minēts arī Miesmetis, kas līdz ar budēļiem iet no mājas uz māju. No šiem dainu aprakstiem var secināt, ka Miesmetis ir lopu kaušanas laika personificējums. Mārtiņos pabeigti arī lauku aršanas darbi, labība ir izkulta, graudi sabērti klētī. Mārtiņu – Apkūlību svinību mielasts ir bagātīgs. Galvenie ēdieni, kas minēti dainās ir vistas un cūkas gaļa, pīrāgi, maize, alus, medus. Mārtiņu mielastam kauj gaili vai vistu, kas ir ziedojums Mārtiņam, līdz ar to tie ir arī Mārtiņa mielasta sastāvdaļa.

Annas un Jēkaba diena.

Annas ir saimnieču diena, tāpat kā Jēkabi saimnieku diena. Tad raudzīja pirmos kartupeļus un burkānus un kāva pirmo aunu. Abas minētās dienas bija arī iecienītas kāzu svinēšanai.

Jurģi ir seni latviešu pavasara svētki (Ūsiņa diena), kas sakrīt ar kristīgās baznīcas svētku dienu par godu Svētajam Jurim 23. aprīlī. Pēc šīs svētku dienas sākās pieguļas un ganu laiks. Pēc Saules kalendāra Jurģu diena iezīmēja viduspunktu starp pavasara saulgriežiem (Lieldienām) un vasaras saulgriežiem (Jāņiem) .

Jurģu dienas tradīcijas un ticējumi:

Atstājot veco dzīves vietu nedrīkst teikt ardievas, lai laime neatstātu jaunajā dzīves vietā.

Kad Jurģu dienā aiziet uz jauno māju, tad no vecās vietas jāņem salmi līdzī un ar tiem jāizkaisa kūts, lai no izgājējiem nepieķertos nekādas burvības. Citi ņem arī akmeņus no vecās mājas līdzī un izmētā tos jaunās mājas kūtī, lai izsargātos no svešām burvībām.

Vasarai tuvojoties, Jurģos rūpējas arī par skaistumu un veselību, visvairāk gan lai nedeģtu. Jurģu rītā vajag sniegā nomazgāt muti; pretēji – nevajag mazgāties, lai nedeģtu; priekš Jurģiem vajag mazgāties ar varžu kurkuļiem, tāpat bērzu sulā nomazgāt muti un tikai tad dzert; jāsplauj skudru pūznī, lai skudras šļāc skābumu sejā; šie līdzekļi ir pret nodegšanu un vasaras raibumiem.

Ja priekš Jurģiem staigā basām kājām vai svilpj, piemetas drudzis. Ja priekš Jurģiem pirmo reizi dzird rūcam pārkonu, jāņem no zemes akmens, 3 reizes jāpārvelk pār pieri un jāatliek atpakaļ, tad nesāpēs galva.

Jurģis esot viena no siltuma dienām. Dievs iesviedis 3 aukstuma akmeņus Jēkaba, Miķeļa un Mārtiņa dienā, bet ārā tos ņemot Jurģos, Vasarsvētkos un Jāņos.

Laiku pareģojot vēro, cik dienu priekš Jurģiem ir rasa: tik dienu priekš Jēkaba dienas rudzu plauja.

Jurģu rītā vēji kaujoties; kāds vējš Jurģos, tāds pūtīs visu gadu. Ja Jurģos līst lietūs, būs slapja vasara, meža plāvās nebūs zāles.

Ja Jurģis piektdienā, nelaimīgs gads, ja pirmdienā vai piektdienā – nelaimīga vasara.

Jurģu dienā nedrīkst aust, jo tad būs daudz pārkoņu; nedrīkst vēlēties – traki suņi nāks mājās, uguni kurt laukā – mājas deģs.

Jurģu rītā priekš saules krustiski pār tīrumu pārdzen vagas, tad neesot nevienas usnes.

Jurģu rītā agri jāuzceļas un jāiekur krāsns, lai dūmi izskrien pa skursteni. Kas to pirmais izdarīs, būs laimīgs.

Izmantotie interneta resursi:

- ▶ www.unesco.lv LATVIEŠU GADSKĀRTAS
- ▶ www.jrp.lv Latvijas republikas proklamesana
- ▶ www.folklorasbiedriba.lv ; www.tradicijas.lv
- ▶ www.historia.lv; www.diena.lv; www.lapamuzejs.lv; www.delfi.lv;
www.apollo.lv;
- ▶ www.lnb.lv; <https://gramatas.lnb.lv>
- ▶ <https://www.google.com>; <https://www.google.lv/imghp>
- ▶ spoki.tvnet.lv 2012. gada 24. aug. - Latviešu gadskārtu svētki, to tradīcijas.
- ▶ www.diena.lv/arhivs

Izmantotie avoti:

Latvijas vēsture «Latvijas mazā enciklopēdija», Zvaigzne ABC

Paldies!!!